

De lassokken van een avondbeeld

Het mooiste beeld van Rotterdam staat tegenwoordig na zonsondergang in het donker. Er zitten twee lichtbakken in de zwart granieten voet, maar die staan nu uit. Toen in andere tijden het beeld nog was uitgelicht, zag het er nog veel spectaculairder uit dan overdag. Het strijklicht langs de acht staanders en op de, toen nog blanke, roestvrijstalen veren die over het zwarte 'inner image' gespannen zijn, maakte het tot een geweldig beeld dat ook meteen jeuk veroorzaakte. Nog meer dan overdag, zag je dat het binnenwerk irritant laag in het beeld hangt. Het mooiste beeld van Rotterdam ziet er nu uit alsof het eczeem heeft en nog steeds is het het mooiste beeld van Rotterdam. De roest en de witte uitslag van het zink heeft misschien geleid tot een soort plaatsvervangende schaamte, waarop iemand de stekker uit de verlichting heeft getrokken. Als de zon lokaal zou kunnen worden uitgezet was dat misschien ook gebeurd. Maar ook al ziet het beeld er niet helemaal okselfris uit, er is een goede reden om juist nu naar het beeld te gaan. Je kan dan nog een paar verwijzingen naar een verhaal vinden, die na een restauratie geheel of gedeeltelijk weer verdwijnen.

Als je dichtbij gaat staan zie je, behalve de witte en bruine uitslag, nog een paar littekens van de patiënt. Je ziet, als ik goed geteld heb, 16 afgedopte lassokken uit het beeld steken. Gewoon, stukjes pijp met een dop erop en volgens mij heeft een ervan een kraantje. Het zijn restanten van verder redelijk goed gemaskeerde pogingen het beeld te conserveren. Ik zeg 'redelijk goed', omdat het beeld nogal wat te verduren heeft gehad. De Bijenkorfconstructie is van het begin af aan een zorgenkind geweest. Ik ken zelf geen Rotterdams beeld waarmee zoveel gesold is. Natuurlijk is het ook niet het meest eenvoudige contraptie. De manier waarop het geconstrueerd is maakt dat het 350 afzonderlijke compartimenten heeft, waarin het aan de binnenkant kon gaan roesten, vooral toen bleek dat het beeld niet meer luchtdicht was. Ook werden er materialen gebruikt die elkaar slecht verdragen. De geschiedenis van de twee grote reparaties in 1960 (drie jaar na plaatsing!) en in 1997 alleen al is genoeg om een dik en spannend boek te vullen. Ik ga hier niet proberen er een nette chronologische samenvatting van te maken, maar een kleine bloemlezing uit de reeks therapieën die de Bijenkorfconstructie heeft moeten ondergaan lijkt me gepast. Er is honderd meter aan poreuze lasnaden opgemaakt (gegutst) en opnieuw dichtgelast. Tijdens het lassen vloog de steiger in de fik en ging de sprinklerinstallatie op de eerste verdieping van de Bijenkorf aan, maar dat terzijde. Er zijn 400 gaten in geboord om het binnenwerk te vullen met achtereenvolgens menie, vaseline en VPI-poeder. Het is meerdere malen gestraald, het is meerdere malen geschoopeerd. Het is ook een keer opgeblazen als een fietsband om met zeepwater te zoeken naar kleine gaatjes. De 400 gaten zijn dicht, maar de lassokken zijn gebleven. De

geschiedenis van het materiaal is zo rijk dat het een belangrijk onderdeel is van de biografie van het beeld. Het verhaal is zo woest dat het ook de moeite waard is om kennis van te nemen als je geen bijzondere interesse hebt in bijvoorbeeld het constructivisme of andere kunstwerken uit de wederopbouwtijd.

Wanneer politici, kunstprofessionals of andere commentatoren zich kwaad maken over het beeld, dan gaat het vaak over de moeizame onderhandelingen, de onzalige eigendomsconstructie of om de achthonderdduizend euro die restauratie zou kosten. Zelden gaat het om de kwaliteit van de restauratie of over de documentatie ervan. Ik vind dat een gemis. Zoals een goede film een *making-of* krijgt, zo verdient de plastiek van Gabo een gelijksoortig attest.

Wat zou het fantastisch zijn als het in Rotterdam over de kwaliteit van de restauratie zou gaan. Kijk naar de discussie die ontstond over het "broddelwerk" aan de Koningsvloer of over het dilemma rond de restauratie van de denker van het Singer Museum: de schade restaureren of juist tentoonstellen? Ik verheug me bijvoorbeeld enorm op gesteggel over de vraag of de lassokken mogen blijven. Misschien, als ze iets minder lomp uitgevoerd worden? Gabo heeft ze niet ontworpen en er is technisch gezien geen noodzaak om ze zo weinig subtiel te maken, maar ze zijn onderdeel geworden van het verhaal van het beeld. Het maakt misschien niet echt uit of de littekens uiteindelijk zichtbaar mogen blijven of niet, maar iets meer aandacht voor het kwaliteit van de restauratie zou wel op zijn plaats zijn.

Artikel 10 van de ethische code van Restauratoren Nederland luidt als volgt: "De conservering en restauratie behandeling van cultureel erfgoed moet worden vastgelegd in woord en beeld en moet verslagen bevatten van het diagnostisch onderzoek, van elke conserverings- / restauratie-interventie en van andere relevante gegevens. (...) Een kopie van het rapport moet worden overhandigd aan de eigenaar of beheerder van het cultureel erfgoed en moet toegankelijk blijven. (...)"

Ik wil iets verder gaan. Ik wil dat het verslag openbaar wordt. Het is de *making-of* die we allemaal zouden moeten kunnen zien. Sterker nog: ik zou ervoor willen pleiten dat de volgende restauratie een publieke restauratie wordt. Eén keer in de week moet de werkplaats opengesteld worden voor het publiek, zodat we de vorderingen kunnen volgen. Het liefst ook op 26 meter hoogte.

Er zijn mensen die stellen dat het er alleen maar toe doet hoe het beeld eruit ziet, maar daarmee doen ze het beeld te kort. Er zijn vele verhalen die vastzitten van de plastiek van Gabo. Verhalen over de ontstaansgeschiedenis, over de geschiedenis die het deelt met het beeld van

Zadkine (via de Bijenkorf) en over hoe het bijna nog een monument voor de gastarbeider werd. Allemaal verhalen die te weinig verteld worden. Het verhaal over het materiaal is ook zo'n verhaal dat vaker en beter verteld moet worden.

Tot besluit: we hoeven geen medelijden met het beeld te hebben. Het zijn niet onomkeerbare veranderingen die aan het beeld zijn aangebracht. Het eczeem is niet blijvend, het beeld valt niet om, het licht kan weer aan. Alleen wijzelf zijn stakkers zolang we geen *making-of* hebben en zolang we het beeld 's avonds en 's nachts niet in al zijn glorie kunnen zien.

Chris van der Meulen bereidt een publicatie voor over een scala aan verhalen rond het beeld van Naum Gabo.